

включення культури до мови та мови до культури, зв'язок мови та культури. Як дотепно зазначає Л. Віссон, “іноземну мову можливо опанувати. Спотикаєшся о культуру” [7, 46]. Недостатня соціокультурна компетентність перекладача призводить до створення “комунікативного шуму, що є перешкодою, яка знижує ефективність комунікації та може призвести до її припинення” [8, 51].

Отже, аналіз військових неологізмів здійснюється, як правило, за такими напрямками: переклад з урахуванням контекстуальних зв'язків новотворів, а також з урахуванням моделювання інновації, тобто за аналогією до існуючих і відомих перекладачу лексичних одиниць, за зразками яких створені нові слова, переклад, що будується на аналізі екстралінгвальної ситуації.

У практиці перекладу вживаються такі поняття, як “змістовні перекручення”, “змістовні втрати”, “стилістична невідповідність”, або “стилістична нейтралізація”, “використання неправильних еквівалентів” та інші. Кількість можливих помилок особливо зростає в перекладі інноваційних лексичних одиниць. Але похибка буде значно зменшуватися, якщо перекладач дотримуватиметься непохитної умови: осмислення реальної ситуації, що лежить в основі тексту, знання самої дійсності, про яку йдеться у тексті. Подолання суб'єктивізму та похибки в перекладі може здійснюватися шляхом одночасної та незалежної оцінки перекладу групою перекладачів, порівняння варіантів перекладу. Велике значення мають надійні лексикографічні джерела: словники, підручники та посібники, які розкривали би конотативні та денотативні значення слів, їх походження, можливі засоби перекладу. Необхідність сучасної спеціальної літератури у сфері неології гостро відчувається та потребує серйозних розробок.

SUMMARY

The article deals with some peculiarities of new English war words' translation. The author analyses different methods of neologisms' translation, their socio-cultural component and proposes some ways of revealing translation adequacy through avoidance of subjectivity and mistakes.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний Ю. А. Борьба с международным терроризмом і нова лексика англійської мови у засобах масової комунікації // Лінгвістичні дослідження. – Горлівка: ГДПШМ, 2003. – Вип. 2. – 212 с.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с.
3. Василенко Д. В. Словообразовательные процессы в сфере военной лексики // Матеріали II Міжвузівської конференції молодих учених “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур”. – Донецьк: ДНУ, 2004. – 363 с.
4. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 20 с.
5. Шевчук В. Н. Производные военные термины в английском языке. – М.: Воениздат, 1983. – 231 с.
6. Клименко О. Л. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – Х.: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2000. – 19 с.
7. Виссон Линн. Синхронный перевод с русского на английский. – М.: Р. Валент, 2000. – 272 с.
8. Селиванова Е. А. Лингвокультурный аспект коммуникативного шума // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського держ. лінгвіст. ун-ту / Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: КДЛУ, 2000. – С. 51.

ІМОВІРНІСТЬ ЧИ ЗАКОНОМІРНІСТЬ? ПРО ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ УНІВЕРСАЛІЇ В ПЕРЕКЛАДІ

С.В. Засєкін

У статті досліджується питання про перекладацькі універсалії художнього тексту. Емпіричне вивчення цього феномена доводить психолінгвістичний статус універсалій.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемі універсалій присвячена низка досліджень. Так, Дж.Грінберг і колеги у “Меморандумі про мовні універсалії” (1963) зазначають таке. Оскільки мова являє собою форму індивідуальної поведінки й одночасно форму загальнолюдської культури, універсалії дають змогу встановити зв'язок із психологічними закономірностями і сформулювати висновки відносно людської культури загалом. Мовні універсалії вже за своєю природою є підсумкові твердження про характеристики або тенденції, що є спільними для всіх мовців [1]. У мовознавстві процес дослідження лінгвістичних універсалій, започаткований Дж.Грінбергом, Дж.Дженкінсом та Ч.Осгудом у середині 60-х років минулого століття, виявився плідним та привабливим і для перекладознавчих студій, оскільки дає змогу зануритися у пошук загальних когнітивних здатностей перекладачів і паралельно дослідити зміни у мовній “матерії” при перекладі.

У вивченні перекладацьких універсалій формуються три магістральні напрями. Перший підхід переважно зосереджується на соціальних та історичних детермінантах перекладу. Другий фокусом інтересу обрав пошук типових мовних рис перекладів. Третій цікавиться проблемами когнітивних процесів перекладача, що лежать в основі універсалій у перекладі. Останній підхід, який базується на синтезі усіх аспектів перекладацьких універсалій, є психолінгвістичним, оскільки погляд на переклад та його закономірності під психологічним і лінгвістичним кутом зору об'єднує навколо себе концепції і лінгвістичну наукову базу та напрацювання у галузі когнітивної психології, уможливаючи таким чином комплексне бачення проблеми перекладу та його універсалій. На наше глибоке переконання, саме психолінгвістика – порівняно молода наука, яка два роки тому відсвяткувала свій півстолітній ювілей, – дає змогу об'єднати розмаїття поглядів на переклад і його глобальну роль у житті індивіда.

Метою нашого дослідження є виявлення перекладацьких універсалій на матеріалі художніх англійських та українських текстів та доведення їх психолінгвістичної природи. Відтак, це вимагає завдання з'ясування психолінгвістичних одиниць перекладу, психолінгвістичний опис процесу перекладу та виявлення на його основі спільних тенденцій перекладу.

Із середини 90-х років минулого століття у перекладознавчих студіях простежується зростання інтересу до встановлення універсалій у перекладі. Власне, ідея пошуку загальних закономірностей та правил у перекладі не є новою в перекладознавстві. Ізраїльський учений Гідеон Турі у своїх працях ще на початку 80-х років минулого століття зазначав про існування загальних закономірностей перекладу, визначивши їх вивчення головним завданням дескриптивного перекладознавства. Ендрю Честерман убачає такі узагальнення в перекладі необхідними для утвердження перекладознавства як самостійної галузі науки.

Як засвідчили останні конгреси Європейського товариства перекладознавців, нині дедалі частіше наголошується на необхідності зміни формату досліджень перекладознавства і його руху до вироблення “емпірично підтверджуваної теорії”, яка дає змогу віднайти перекладацькі універсалії. Останні встановлюються і вивчаються через психолінгвістичні експерименти, проведені ізраїльськими та фінськими вченими Г.Турі, Е.Честерменом, С.Тіркконен-Кондіт, П.Куйамекі та ін [2-5]. Гідеон Турі пропонує однак обережно ставитися до терміна “універсалія”, пропонуючи натомість термін “закономірність” (“law” – в оригіналі).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На нашу думку, поняття “перекладацька універсалія” не слід розуміти як наслідок алгоритмічного процесу перекодування. Адже з психолінгвістичного погляду, в перекладі необхідно брати до уваги евристичність процесу, тобто *вибір* конкретної стратегії перекладу. Крім того, стратегія вже за своєю природою евристична. Тому низка виборів (перекладацьких рішень) має імовірнісний характер. Інакше кажучи, ми можемо прогнозувати більшу чи меншу *імовірність* появи або відсутності

психолінгвістичної одиниці при порівнянні конкретної кількості перекладів. Така теза узгоджується з думкою представників московської школи психолінгвістики та ізраїльської школи перекладу. Зокрема, О.О.Леонт'єв, спираючись на Н.А.Бернштейна, пише, що у мозку співіснують дві форми моделювання сприйманого світу: модель минуло-теперішнього, або сталого, і модель майбутнього. Перша модель однозначна й категорична, друга може спиратися лише на екстраполявання з тим або іншим ступенем *імовірності* [6, 60]. Відтак, позиція авторів співзвучна думці Г.Турі, який твердить про необхідність обличення прескриптивних теорій і застосуванні натомість дескриптивного підходу, що виявляється в *імовірнісному* форматі тлумачення (в оригіналі – probabilistic format of explanation) мовленнєвої поведінки перекладача. Крім того, кваліфікація процесу перекладу як мовленнєвої поведінки наближає цю теорію до діяльнісної парадигми сучасної вітчизняної психолінгвістики.

Зокрема, перекладознавцями виявлено, що досліджувані інтерпретатори у своїх перекладних текстах рідною мовою мають стійку схильність до надмірного або, навпаки, недостатнього вживання конкретних мовних одиниць (*overrepresentation vs. underrepresentation*), наприклад, дискурсивних маркерів, слів-реалій, ніж це вони роблять рідною мовою, працюючи з тим самим жанром текстів.

Наші експерименти (про які йтиметься нижче) підтверджують регулярність універсальї, але за певної умови, – залежно від когнітивного стилю перекладача, а відповідно, психотипу – асоціативно-образного чи абстрактно-логічного. Відтак, ми переслідували описовий підхід до універсальї. У найзагальнішому вигляді когнітивний стиль особистості можна визначити шляхом прямого (вільного) асоціативного тесту [7]. Якщо досліджуваний дає на слово-стимул переважно синтагматичні асоціації типу *сніг–білий, вечір–зуляти* і т.і., його слова-реакції вважаються синтагматичними, бо вони представлені іншим граматичним класом. У разі, якщо досліджуваний реагує на слово-стимул словом з тієї ж граматичної категорії, наприклад, *батько–син, поле–ліс* і т.і., його відповіді класифікуються як парадигматичні. Домінування синтагматичних асоціацій свідчить про синтетичність ментальних процесів перекладача і віднесення його до творчого, художнього типу [7; 8]. Такі відповіді характерні для, так званого, “довербального” денотатного дитячого мислення. Переважання парадигматичних асоціацій свідчить на користь віднесення досліджуваного до абстрактно-логічного типу й іноді, на наш погляд, помилково, свідчить про зрілість ментальних процесів індивіда.

У низці статей та книзі “Психолінгвістичні аспекти перекладу” [9 - 11] ми піднімали питання про статус перекладача – творця чи імітатора – і дійшли висновку, що перекладач є творцем і співавтором художнього тексту: вербальна креативність, тобто евристичний спосіб представлення авторського образу світу очима інтерпретатора, є провідною рисою зрілого перекладача-художника.

У межах науково-дослідної лабораторії психолінгвістики і перекладу Волинського інституту економіки та менеджменту протягом 2006 року була проведена низка експериментів. Поштовхом до першого експерименту нас спонукала теза М.І.Жинкіна про те, що “мислення реалізується не якоюсь національною мовою, а особливою мовою, що виробляється кожною людиною, яка мислить”. Автор називає цю мову УПК (універсально-предметним кодом), О.О.Леонт'єв називає її суб'єктивним кодом [6; 12]. Такий предметний код являє собою універсальну мову, з якої можливі переклади всіма іншими мовами. Крім того, цінність емпіричного матеріалу полягала у виявленні особистісно-сміслових утворень при транскодуванні. Адже мова як система орієнтирів необхідна для передачі індивідуально-особистісного бачення світу людиною, опосередкованого особистісно-смісловими утвореннями, передусім особистісними смислами. Водночас ці індивідуально-сміслові утворення мають, в термінах О.О. Леонт'єва [6, 273], і деяку культурну “серцевину”, *єдину* для всіх членів соціальної групи або спільноти і фіксовану в понятті *значення* на відміну від *особистісного смислу* (або значення значення).

А це означає, що поряд з індивідуальними варіантами можна говорити про систему інваріантних образів світу, – абстрактних моделей, що описують спільні риси у баченні світу різними людьми. Відповідно, засвоєння нової мови (так само як і переклад – С.З.), є переходом на новий образ світу, необхідним для взаєморозуміння і співпраці з носіями цієї іншої мови й іншої культури [Там само, 272]. Отже метою експерименту було довести або відкинути реальність універсального предметного коду, а також встановити, на якому рівні породження з'являються спільні або універсальні психолінгвістичні одиниці.

ПРОЦЕДУРА ДОСЛІДЖЕННЯ Й ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Стисло охарактеризуємо процедуру першого експерименту і його головні результати. Студентам 4-5 курсів спеціальності “Переклад” (англійська, німецька мови) двох груп (по 20 осіб в кожній) пропонувався для прослуховування записаний на плівку фрагмент музичного твору А.Косенка “Петрушка”. Інструкція була така: одразу після прослуховування відтворити рідною мовою те, що студент відчув (уявив) у цьому творі, тобто його зміст. У другій групі інструкція звучала так само, але опис треба було зробити англійською мовою. Крім того, сказано було, що не треба зважати на помилки і не повертатися до вже написаного. Тобто був виключений контроль з боку свідомості. Об'єктом дослідження був текст респондентів, особливості його граматичної й лексичної побудови.

Зупинімося на найвагоміших результатах.

Безперечно, тексти-реакції респондентів обох груп не були в чистому вигляді УПК, проте його сліди все-таки збереглися. Це, передусім, – високий ступінь предикативності, виражений переважно іменниками типу *легкість, ніжність, спокій, свіжість, щастя* і т.і., прикметниками *весняний, літній, green, small, joyful, cheerful, free* і т.і. По-друге, тексти характеризувалися різним обсягом, певним ступенем аграматизму, навіть рідною мовою. Це були здебільшого помилки у написанні слів, неузгодженість між головним та підрядним реченням. Підкреслю, що студенти “в нормальних умовах” далеко не були двієчниками. По-третє, вислови були короткими, часто односкладові, де превалювали іменники й прикметники; зафіксовано надзвичайно низький коефіцієнт дієслівності/агресивності, службових слів – сполучників та прийменників. Тип зв'язку між висловами – переважно сурядний.

Попри відсутність вербальної опори, як це буває при звичайному перекладі, виявлено, що в семантичному просторі понад 65 % респондентів незалежно від українсько- чи англійськомовних версій є схожа за семантикою лексика. З погляду методики семантичного диференціалу Ч.Осгуда [13], на основі вербальних реакцій, за фактором *активності* усіма без винятку визначено, що твір дуже динамічний, за фактором *сили* – переважно слабкий, за фактором *оцінки* – хороший, веселий (70 %), швидше поганий, сумний – 30 %. Таким чином, бачимо високий ступінь універсальності лексичної та синтаксичної будови, і, що важливо, незалежно від цільової мови, – української чи англійської.

Примітним також є той факт, що найкоротші за обсягом і переважно негативні відгуки дали респонденти з абстрактно-логічним когнітивним стилем і відносно низьким коефіцієнтом вербальної креативності.

Однак, психолінгвістичні операції або дії тривають у ментальності перекладача і в жодному разі не слід забувати про суб'єктивні рішення або індивідуально-особистісні смисли інтерпретатора. У цьому контексті простежується глибокий зв'язок реакцій респондентів із феноменом функціональної асиметрії півкуль головного мозку (ГМ) людини. Понад 30-річний досвід у цій галузі, який набутий завдяки дослідженням Р.Сперрі (1968), експериментам групи лєнінградських учених під керівництвом Л.Я.Балонова (1976), роботі з афатичними хворими О.Р.Лурія (1979) дають підстави стверджувати реальність різної спеціалізації півкуль ГМ [14 - 16]. Така асиметрія була перевірена на основі низки мовленнєвих експериментів з пацієнтами після тимчасового вимкнення однієї з півкуль через електросудомний шок або

вимушену комісуротерапію (розрізанням хворим на епілепсію тканини, що з'єднує дві півкулі ГМ), а також роботою з афатичними хворими.

Виявлено певні відмінності у мовленнєвих механізмах лівої та правої півкуль головного мозку людини. Мовлення пацієнта з вимкненою лівою півкулею зазнає таких змін: кількість слів зменшується; висловлювання згортаються і їх синтаксис спрощується; зменшується кількість службових слів при збільшенні повнозначних; іменники та прикметники домінують над дієсловами та займенниками, тобто лексика правої півкулі предметніша і менш концептуальна; загострене сприйняття конкретних явищ і предметів зовнішнього світу. Ліва півкуля ГМ “поводить” себе іншим чином: кількість слів і довжина висловлювань збільшується, опитуваний стає балакучим; абстрактна лексика превалює над конкретною, граматичні формальні слова – над повнозначними; посилюється тенденція до рубрифікації, до накладення абстрактних класифікаційних схем на зовнішній світ [17; 18, 590-591; 19, 41-42].

Задіяність в нашому експерименті саме музичного, а не вербального твору, виявляється у правопівкульній обробці інформації інтерпретатором. У майже половини досліджуваних про це свідчить несвідомий перехід від інтерпретації твору до особистісних смислів, наприклад: Англ.: *Every other moment I feel that I am right. It doesn't matter what others will say about me; disconnection from the world I need nobody, only me and nature; cause I know that you can't hide, I make a lot of efforts to do it, etc.* Укр.: *Хоч на душі і так не солодко, отаке й наше життя. Сьогодні повільне, а завтра шалене і т.і.*

У цьому контексті на передній план постає питання про дві кардинально різні системи комунікації – “комунікація подій” і “комунікація відношень”, в термінах О.Р.Лурія [16]. Комунікація подій – (синтагматичне співвідношення) повідомлення про зовнішній факт, доступний наочно-образній уяві. Комунікація відношення (парадигматичні співвідношення лексичних значень) – повідомлення про логічні відношення між речами. Окреслені системи комунікації співвідносяться з “лівопівкульним” та “правопівкульним” мисленням. Тексти характеризувались “комунікацією подій”, що свідчить про “правопівкульне” сприйняття респондентами музичного твору.

Результати експерименту засвідчили, що універсальність у поведінці досліджуваних проявляється вже на глибинному рівні – на етапі внутрішнього програмування, внутрішнього мовлення. За Л.С.Виготським, внутрішнє мовлення – механізм, що перетворює внутрішні суб'єктивні смисли в систему зовнішніх розгорнутих мовленнєвих значень [20]. Внутрішня програма – це “зміст вислову”, який утримується в оперативній пам'яті при породженні подальших висловлювань і який є інваріантом перекладу. Першим етапом внутрішнього мовлення є глибинно-семантичний: глобальне виділення теми-реми, даного (пресупозиції) та нового. Це рівень “індивідуальних смислів”, початку внутрішнього мовлення. Наступний етап – пропозиціонування, виділення діяча і об'єкта, етап перекладу *індивідуального смислу в загальнозначимі поняття*, початок найпростішого структурування. Смыслова ланка тут – пропозиція, синтагма і зв'язки між ними, узагальнення результату цієї перцептивно-мисленнєвої роботи і перекладу його на одну цілу, неподільну одиницю розуміння – загальний смисл сприйнятого повідомлення [21, 32-33]. Це – внутрішня програма мовленнєвого висловлювання, константна ланка (інваріантна при перекладі вислову з однієї мови іншою).

Другий експеримент був менш оригінальний, зате більш орієнтований на власне переклад, у традиційному сенсі, тобто з однієї мови (англійської) іншою (українською). У межах модуля самостійної роботи 40 студентам спеціальності “Переклад” інституту пропонувався для перекладу українською фрагмент твору Дж.Селінджера “Френні” обсягом 8 тис. знаків. Аналіз україномовних версій студентів загалом підтверджує наявність конкретних переваг перекладачів, набору тенденцій/ відношень між вихідним текстом (source text) та текстом перекладу (target text). Ці, в термінах Е.Честермена, *S-універсалії* [22] стосуються способу

інтерпретації перекладачами вихідного тексту (ВТ) і виявляються при зіставленні *оригіналу* та версій *перекладу*. Назвемо деякі з них:

- збільшення обсягу тексту перекладу, порівняно з оригіналом;
- експлікація синтаксичних зв'язків у тексті перекладу (уведення, наприклад, дискурсивних маркерів у ПТ там, де вони відсутні у ВТ);
- зменшення або уникнення повторів у ПТ.
- стандартизація (ПТ тяжіє до вищої стереотипізації, вжитку типових для ПТ структур);
- спрощення – зменшення словникової різноманітності та тенденція до вживання частотніших слів у ПТ.

У психолінгвістиці остання тенденція частково пояснюється запропонованою Дж. Мортонем моделлю “логогену”. “Логоген” виступає своєрідним пристроєм, що акумулює інформацію, що надходить від мовленнєвих сигналів, контексту і образу слова, що міститься в довготривалій пам'яті, включаючи його частотну характеристику [6, 133].

Водночас, слід зауважити, що перший вид універсалій був виявлений у респондентів, які належать до асоціативно-художнього типу когнітивного стилю з високим коефіцієнтом (VCQ – понад 0,6) вербальної креативності. Чотири наступні види виявлені в перекладних версіях студентів абстрактно-логічного типу з достатнім рівнем вербальної креативності. Така різниця у виборах пояснюється тим, що “логікам”, як правило, краще вдається передати те, що О.Р.Лурія називає “комунікацією відношень”. Остання реалізується, передусім, у текстових категоріях зв'язності (когезії) і цілісності (когерентності). Якщо зв'язність має лінгвістичну природу, то цілісність ми, вслід за О.О.Леонтьєвим, відносимо до психолінгвістичної категорії. Суть феномена цілісності – в ієрархічній (парадигматичній!) організації планів (програм) мовленнєвих висловлювань, що використовується реципієнтом при сприйнятті цього тексту. Зовнішніми ознаками цілісності є сигнали, які дають змогу **прогнозувати** його змістову структуру для полегшення адекватного сприйняття. Дискурсивні маркери як сигнали цілісності є індикаторами відношень між висловами і мають процедурне значення [23]. Тому дискурсивні маркери – це психолінгвістичні одиниці когерентності, які, в термінах М.І.Жинкіна, беруть участь у конструюванні моделі ієрархії смислових предикатів, що описує смислову організацію тексту. Маркери дають змогу виявити центральні (основна думка, предикація першого порядку) і маргінальні (периферійні) смислові компоненти тексту. Цілісність виникає при взаємодії мовця (автора) і реципієнта, в самому процесі спілкування.

Відтак, експлікація когерентних відношень у перекладі шляхом введення дискурсивних маркерів там, де вони відсутні в тексті-оригіналі, свідчить про надання перекладачами з абстрактно-логічним когнітивним стилем максимальної уваги логічним відношенням між комунікативно центральними та другорядними інформаційними сегментами тексту. Зменшення питомої ваги повторів та стандартизація синтаксичних структур і наближення їх до норм цільової мови в перекладах інтерпретаторів-аналітиків також видається типовим для них рішенням.

ВИСНОВКИ

Одержані під час емпіричного дослідження дані свідчать на користь існування перекладацьких універсалій. Водночас нами доведено, що вони мають психолінгвістичну природу, адже їх поява викликана не останнім етапом розгортання думки у зовнішні синтаксичні структури, а етапом внутрішнього програмування, внутрішнього мовлення, що володіє рисами УПК, незалежного від конкретної національної мови, а відтак, універсальної для носіїв різних мов.

Водночас, універсальність має імовірнісний, а не прескриптивний характер. Це дає простір для дослідження не лише жорстких алгоритмів перекладу, а й евристичних способів інтерпретації художнього тексту. Не можна применшувати й

роль афективної сторони перекладача. Лише підхід до перекладу як когнітивно-афективного феномена дає змогу дослідити й виявити внесок явища функціональної асиметрії ГМ людини у інтерпретацію й породження мовлення перекладачем. Спільна діяльність і залученість ділянок обох півкуль є запорукою народження гармонійного й життєздатного тексту перекладу. Відтак, механізми перекладу частково пояснюються цією асиметрією.

Психолінгвістичний підхід до перекладу суттєво розширює обрії самої психолінгвістики, яка не випадково обрала переклад одним із провідних об'єктів дослідження. Від цього вирають також перекладознавство й, безумовно, лінгвістика, адже психолінгвістика власне і є “експериментальною лінгвістикою”. Психолінгвістична теорія є евристичною, бо передбачає ланку, в якій здійснюється *вибір* стратегії мовленнєвої поведінки, і гнучкою – різні шляхи оперування з висловом (різну модель) на окремих етапах породження та сприйняття мовлення. Це упереджує усталеність й однобічність погляду на процес перекладу й відкриває шлях до визначення *імовірнісних* суб'єктивних рішень перекладача на основі їх схожості, а не тотожності. Відтак, психолінгвістичні універсалії ґрунтуються на подібності і передбачуваності, а не на немінучій закономірності чи правилі.

Безперечно, проблема психолінгвістичних універсалій потребує подальшого вивчення. Перспективним видається також психолінгвістичний аналіз перекладацьких універсалій на матеріалі інших пар мов, текстів інших функціональних стилів, а також з'ясування зв'язку між набором схожих перекладацьких рішень та гіпотезою подвійного кодування інформації Алана Пейвіо.

SUMMARY

The article focuses on translation universals of fictional text. The empirical study of this phenomenon proves psycholinguistic status of the universals.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Greenberg, J.H., Jenkins, J.J., Osgood C.E. Memorandum concerning language universals// J.H.Greenberg (Ed.). *Universals of Language*. – Cambridge, 1963.
2. Chesterman, A. Beyond the particular// Mauranen, A. and P. Kujamäki (Eds.). *Translation Universals. Do they exist?* – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. – P. 33 – 49.
3. Toury, G. Probabilistic explanations in translation studies: Welcome as they are, would they qualify as universals?// Mauranen, A. and P. Kujamäki (Eds.). *Translation Universals. Do they exist?* – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. – P. 1 – 32.
4. Tirkkonen-Condit, S. Unique items – over- or under-represented in translated language// Mauranen, A. and P. Kujamäki (Eds.). *Translation Universals. Do they exist?* – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. – P. 177 – 186.
5. Kujamäki, P. What happens to “unique items” in learners’ translations? “Theories” and “concepts” as a challenge for novices’ views on “good translation”// Mauranen, A. and P. Kujamäki (Eds.). *Translation Universals. Do they exist?* – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. – P. 187 – 204.
6. Леонтьев А.А. Основы психолінгвістики. – М.: Смысл; Изд. Центр “Академия”, 2005. – 288 с.
7. Засєкін Л.В., Засєкін С.В. Вступ до психолінгвістики. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2002. – 168 с.
8. Крылов А.А., Маничев С.А. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии. – СПб.: Питер, 2000. – 560 с.
9. Засєкін С.В. Психоенергетика інтерпретації і перекладу// Філологічні студії. – Луцьк: Волинський академічний дім, 2002. – № 2. – С. 64 – 70.
10. Засєкін С.В. Творець чи імітатор? Психосеміотичні проблеми перекладу// Філологічні студії. – Луцьк: Волинський академічний дім, 2005. – № 3-4. – С. 286-295.
11. Засєкін С.В. Психолінгвістичні аспекти перекладу. – Луцьк: ВІЕМ, 2006. – 144 с.
12. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 157 с.
13. Osgood, Ch.E., Suci, G.J., Tannenbaum, P.H. The measurement of meaning. – Urbana, 1957. – 520 p.
14. Sperry, R.W. Hemisphere disconnection and the utility of conscious experience// *American Psychologist*. – 1968. – Vol. 23. – P. 723-733.
15. Балонов Л.Я., Деглин Л.В. Слух и речь доминантного и недоминантного полушарий. — Л., 1976.
16. Лурия А.Р. Язык и сознание. – М.: МГУ, 1979. – 320 с.
17. Руднев В. Словарь культуры XX в. Document HTML. – <http://www.philosophy.ru/edu>
18. Лотман Ю.М. Семиосфера. – СПб.: Искусство СПб, 2004. – 704 с.

19. Засєкіна Л.В. Структурно-функціональна організація інтелекту: Монографія. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2005. – 370 с.
20. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 2001. – 368с
21. Зимняя И.А. Смысловое восприятие речевого сообщения// Смысловое восприятие речевого сообщения (в условиях массовой коммуникации). – М., 1976. – С. 32-33.
22. Chesterman, A. Hypotheses about translation universals// Hansen, G., Malmkjær, K., Gile, D. (Eds.). Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. – P. 33 – 49.
23. Засєкін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти: Автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.04/ Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 18 с.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА УКРАИНСКОЙ АГОНАЛЬНОЙ МЕТАФОРЫ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Л.О. Калужская

В настоящей работе рассматриваются проблемы перевода метафоры, содержащей критические импликации. исследование проводится на материале речей президентов Украины и их перевода на английский язык. целью работы является выделение причин возникновения трудностей при переводе агональной метафоры в политическом дискурсе.

Стремительные изменения в современном мире приводят к тому, что человек едва успевает фиксировать смену общественно-политического строя, доминирующей идеологии, партии, «стоящей у руля». В марксистской концепции языку отводилась роль надстройки. Гуманитарные (или социальные) науки активно пересматривают роль языка в функционировании современного общества. Политический дискурс наиболее рельефно демонстрирует мощь лингвистических средств, способность вербальной коммуникации влиять на процесс развития социума. «Язык - самое сильное оружие из всех, имеющихся в распоряжении человека», - считает американский ученый Дэвид Грин. При помощи языка можно держать в подчинении народы годами и десятилетиями [1]. Президентский дискурс, как элемент политической коммуникации активно исследуется в США, где институт президентства имеет более чем двухсотлетнюю историю. В 70-е годы XIX века началось изучение особенностей функционирования института президентства и во второй половине XX века крупные масштабы приобрело лингвистическое направление, изучающее риторику американских президентов [2, 12-13]. Американские ученые поставили перед собой задачу - исследовать президентскую риторику как средство, с помощью которого президент США пользуется данной ему властью для управления нацией [2, 5].

В политической коммуникации метафора является одним из наиболее мощных лингвистических средств, влияющих на интеллект, эмоции и волю адресата. Метафора превращает незнакомую действительность в знакомую [3, 93]. Метафора обладает свойством настраивать, подсказывать, наводить на определенный тип решения и поведения [4,104]. Современная лингвистическая наука, находящаяся под значительным влиянием идей когнитивистики, рассматривает метафору «... как основную ментальную операцию, как способ познания, структурирования, оценки и объяснения мира. Человек не только выражает свои мысли при помощи метафор, но и мыслит метафорами, познает при помощи метафор тот мир, в котором он живет, а также стремится в процессе коммуникативной деятельности преобразовать существующую в сознании адресата языковую картину мира » [5]. Метафора отражает ментальный мир человека и общества, обнаруживает наивные представления о сферах - источниках метафорических номинаций и сферах, заимствующих метафорические образы [5]. Европеизация политической мысли